

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI

**ZAMONAVIY INNOVATSION
TADQIQOTLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
VA RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI:
YECHIMLAR VA ISTIQBOLLAR
RESPUBLIKA ILMIY-TEXNIK
ANJUMAN MATERIALLARI
TO'PLAMI**

**15-16-MAY
2026-YIL**

**Google
Scholar**

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**ZAMONAVIY INNOVATSION TADQIQOTLARNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI: YECHIMLAR
VA ISTIQBOLLAR**
mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 15-16-may)

JIZZAX-2026

EMOTSIONAL INTELLEKT RIVOJIGA TA'SIR ETUVCHI PSIXOLOGIK, IJTIMOIIY VA MADANIY DETERMINANTLAR

Ochilova Muxlisa Abduraxim qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universitetining
Jizzax filiali Psixologiya mutaxassisligi magistranti

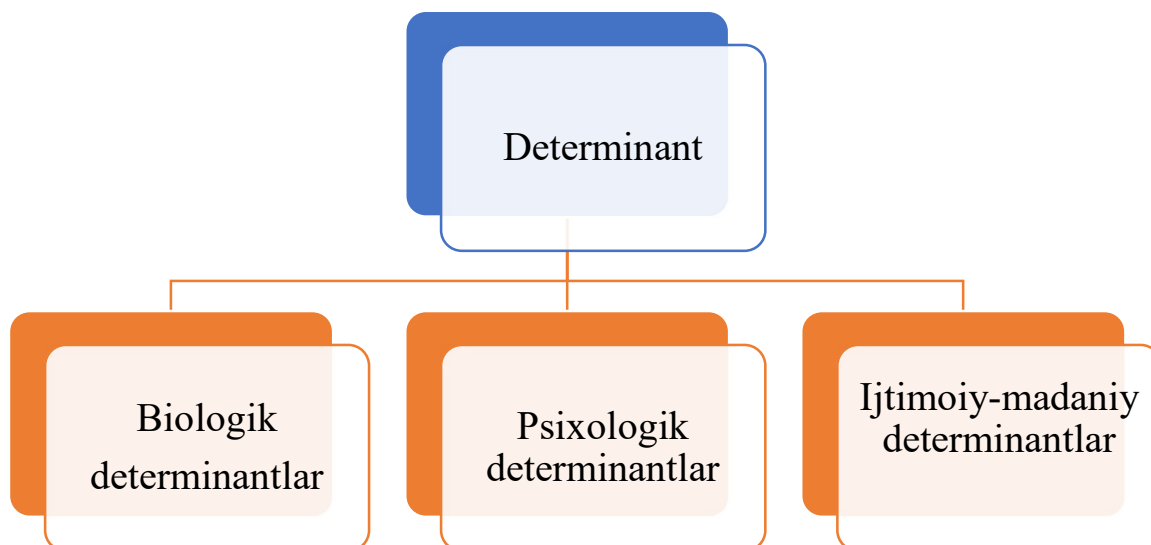
Annotatsiya. Mazkur tezisdagi emotsional intellekt tushunchasining mazmun-mohiyati, uning inson hayotidagi o'rni hamda rivojlanishiga ta'sir etuvchi psixologik, ijtimoiy va madaniy determinantlar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, emotsional intellektning shaxs kamoloti, ta'lim jarayoni va ijtimoiy munosabatlardagi ahamiyati yoritilib, uni rivojlantirishning psixologik-pedagogik omillari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Emotsional intellekt, emotsiya, empatiya, determinant, psixologik omil, ijtimoiy muhit, madaniyat, kommunikativ kompetensiya, shaxs rivojlanishi, motivatsiya.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti insonning nafaqat bilim va intellektual salohiyatiga, balki uning emotsional jihatdan yetukligi va ijtimoiy moslashuvchanligiga ham katta talab qo'ymoqda. Bugungi kunda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish, samarali muloqot o'rnatish va murakkab hayotiy vaziyatlarni boshqarishda emotsional intellekt muhim psixologik omil sifatida namoyon bo'lmoqda [1].

Emotsional intellekt tushunchasi ilk bor P. Salovey va J. Mayer tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo'lib, keyinchalik D. Goleman tomonidan keng ommalashtirilgan [2]. Olimlarning fikriga ko'ra, emotsional intellekt insonning o'z emotsiyalarini anglash, boshqarish, boshqalarning hissiyotlarini tushunish hamda ijtimoiy munosabatlarda emotsional ma'lumotlardan samarali foydalanish qobiliyatidir [1].

Emotsional intellekt insonning ruhiy barqarorligi, stressga chidamliligi, kommunikativ ko'nikmalari va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta'sir qiladi. Uning shakllanishi va rivojlanishi esa turli determinantlar- psixologik, ijtimoiy va madaniy omillar bilan chambarchas bog'liqdir [3].

1-rasm. Emotsional intellekt shakllanishiga ta'sir qiluvchi determinant turlari.

Emotsional intellekt rivojlanishida shaxsning individual-psixologik xususiyatlari muhim ahamiyat kasb etadi. Insonning temperament tipi, xarakter xususiyatlari, motivatsion sohasi va emotsional barqarorligi uning emotsiyalarni boshqarish darajasiga ta'sir ko'rsatadi [4]. Masalan, sangvinik va flegmatik temperamentdagi insonlarda emotsional barqarorlik nisbatan yuqori bo'lsa, xolerik va melankolik tip vakillarida hissiy ta'sirchanlik kuchliroq namoyon bo'lishi mumkin. Bu esa emotsional reaksiyalarning turlicha shakllanishiga olib keladi.

Shuningdek, shaxsning o'z-o'zini anglash darajasi ham emotsional intellekt rivojida muhim o'rin tutadi. O'z his-tuyg'ularini tushunadigan inson ularni samarali boshqara oladi. Refleksiya qobiliyati rivojlangan shaxslar o'z xatti-harakatlarini tahlil qiladi va emotsional holatlarini nazorat qilishga intiladi [5]. Empatiya ham emotsional intellektning asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Empatiya insonning boshqalarning hissiyotlarini his etish va ularga hamdard bo'lish qobiliyatidir. Empatik insonlar ijtimoiy munosabatlarda muvaffaqiyatliroq bo'lib, nizolarni tinch yo'l bilan hal qila oladilar [2].

Bundan tashqari, motivatsiya darajasi, stressga chidamlilik, irodaviy sifatlar va adekvat o'zini baholash ham emotsional intellekt rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Psixologik jihatdan sog'lom va qo'llab-quvvatlovchi muhitda ulg'aygan insonlarda emotsional kompetensiyalar samaraliroq shakllanadi [6]. Shaxsning emotsional rivojlanishida ijtimoiy muhit alohida o'rin tutadi. Oila, ta'lim tizimi, tengdoshlar muhiti va jamiyat inson emotsional tajribasining shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi [7]. Oila — emotsional intellekt rivojining birlamchi ijtimoiy instituti hisoblanadi. Oiladagi sog'lom psixologik muhit, ota-onalarning mehribonligi, samimiy muloqoti va qo'llab-quvvatlovchi munosabati bolada emotsional xavfsizlik hissini shakllantiradi. Aksincha, oiladagi nizolar, zo'ravonlik yoki e'tiborsizlik bolaning emotsional rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi [6].

Ta'lim muassasalari ham emotsional intellekt shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Pedagoglarning kommunikativ madaniyati, talabalarga nisbatan individual yondashuvi va psixologik qo'llab-quvvatlashi o'quvchilarda emotsional boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantiradi [8]. Tengdoshlar bilan muloqot qilish jarayonida inson hamkorlik, murosas, empatiya va hissiy nazorat kabi ko'nikmalarni egallaydi. Ijtimoiy faol va kommunikativ insonlarda emotsional intellekt ko'rsatkichlari yuqoriroq bo'lishi kuzatiladi [3].

Shuningdek, ommaviy axborot vositalari va internet tarmoqlari ham zamonaviy yoshlarning emotsional dunyosiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish ijobiy emotsional tajriba berishi mumkin bo'lsa, virtual qaramlik yoki salbiy axborot oqimi stress va emotsional zo'riqishni kuchaytirishi mumkin. Madaniyat insonning hissiyotlarni ifodalash usullari, ijtimoiy xulq-atvori va emotsional qadriyatlarini belgilovchi muhim omildir [7]. Ba'zi madaniyatlarda hissiyotlarni ochiq ifodalash rag'batlantirilsa, ayrim jamiyatlarda hissiyotni yashirish yoki nazorat qilish ma'qullanadi. Shu sababli emotsional xulq-atvor madaniyatga bog'liq ravishda turlicha namoyon bo'ladi.

O'zbek xalqining milliy qadriyatlarida mehr-oqibat, kattalarga hurmat, bag'rikenglik, mehmondo'stlik va jamoaviylik kabi sifatlar ustuvor hisoblanadi. Ushbu qadriyatlar insonlarda empatiya, o'zaro hurmat va ijtimoiy yaqinlik hissining rivojlanishiga xizmat qiladi [8]. Madaniy determinantlar ta'lim va tarbiya jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Milliy tarbiya asosida shakllangan axloqiy me'yorlar yosh avlodning emotsional madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi. Shu jihatdan milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi emotsional intellekt rivojining muhim sharti hisoblanadi. Emotsional intellekt insonning muvaffaqiyatli hayot kechirishi, ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida kamol topishida muhim omil hisoblanadi. Uning shakllanishi va rivojlanishiga psixologik, ijtimoiy va madaniy determinantlar kompleks tarzda ta'sir ko'rsatadi [1]. Shaxsning temperament xususiyatlari, motivatsiyasi, empatiya darajasi va emotsional barqarorligi psixologik determinantlar sifatida namoyon bo'lsa, oila, ta'lim muhiti va ijtimoiy munosabatlar ijtimoiy determinantlar vazifasini bajaradi. Shuningdek, milliy qadriyatlar va madaniy me'yorlar insonning emotsional xulq-atvorini shakllantirishda muhim o'rin tutadi [7].

Shu sababli ta'lim jarayonida emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik texnologiyalarni takomillashtirish, sog'lom ijtimoiy muhit yaratish va milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya tizimini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Goleman D. Emotional Intelligence. – New York: Bantam Books, 1995.
2. Mayer J.D., Salovey P. What is Emotional Intelligence? – New York, 1997.
3. Bar-On R. The Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Technical Manual. – Toronto, 2000.
4. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. – Новосибирск, 2008.
5. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq psixologiyasi. – Moskva, 1982.
6. Nishonova Z.T. Psixologiya asoslari. – Toshkent, 2019.
7. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent, 2012.
8. Ғозиев Э.Ғ. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.

TA'LIM JARAYONIDA O'QUV-PEDAGOGIK HAMKORLIK VA MULOQOT

Sattorova Mahliyo Burxanovna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali
o'qituvchisi

Asqarova Bahora G'ulom qizi, Qudratova Parizoda Abror qizi

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida o'quv-pedagogik hamkorlik va muloqotning nazariy-metodologik asoslari, ularning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni